

Král všech Španělů

Je rok 1975, umírá Franco. Ve stejném roce na korunovační mši konané v madridském kostele San Jerónimo el Real nezní obvyklé Te Deum, ale mše Ducha svatého jako symbol určité změny. Hlavou Koruny a státu se stává mladý Juan Carlos. Nikdo neví, co od něj očekávat. Snad ani jeho otec, který by – nebýt Franca – vládl Španělsku místo svého syna. Ale samotná mše a dojetí ve tváři nastupujícího krále naznačují, že Španělsku bude vládnout nový duch.

*Tránní sál patří k nejkrásnějším interiéřům Královského paláce. Foto © isifa Image Service/getty
Jižní strana Královského paláce s rozlehlým nádvořím Plaza de Armas. Foto Turismo Madrid*

Před nástupem na trůn

Posledním španělským králem před vyhlášením druhé španělské republiky v roce 1931 byl Alfons XIII. Poté, co ve volbách zvítězili republikáni, odešel do exilu a o 10 let později zemřel v Římě. Nikdy se však nevzdal trůnu a krátce před smrtí abdikoval ve prospěch svého syna Juana de Borbón, hraběte z Barcelony. V té době už neexistovala ani španělská republika – po krvavé občanské válce v letech 1936–1939 se vlády zmocnil vůdce vítězných nacionalistů, generál Francisco Franco. Vládl v čele autoritářského režimu jako regent království. Zákonem o nástupnictví z roku 1947 bylo sice království uznáno za španělské státní zřízení, ale bez určení krále. Trůn zůstal prázdný až do roku 1969, kdy kortesy (parlament) přijaly na Francův návrh zákon o následnictví, jenž řešil kontinuitu vlády po Francovi. Franco záměrně přeskočil právoplatného dědice trůnu Juana de Borbón, který měl zcela odlišné názory na vedení státu. Jejich neshody došly až tak daleko, že mu Franco zakázal vstup na španělskou půdu, včetně přístavů a letišť. A svým nástupcem ustanovil jeho syna Juana Carlose. Toto své rozhodnutí navíc sdělil Juanovi de Borbón zlomyslně až poté, co se Juan Carlos vrátil z návštěvy rodičů v Portugalsku. Na určitou dobu to vztahy mezi otcem a synem velmi narušilo, protože vzniklo podezření, že Juan Carlos o všem věděl předem a otcovi nic neřekl.

Dva dny po Francově smrti, 22. 11. 1975, se stal Juan Carlos španělským králem. Následující

Jejich Veličenstva král Juan Carlos I. a královna Sofie.
Foto Casa de Su Majestad el Rey de España / DVirgili

Na severní straně přiléhají ke Královskému paláci zahrady Sabatini. Foto Jaroslav Hofmann
Kláster Las Descalzas Reales umístěný v někdejším paláci Karla I. je jedním ze dvou královských klášterů v Madridu; dnes ho spravuje podobně jako další bývalý královský majetek organizace Patrimonio Nacional (Národní dědictví). Foto Jaroslav Hofmann

měsíce a roky ukázaly, že Francovy plány na „zachování kontinuity“ se rozhodně nenaplní. Juan Carlos se stal rozhodující postavou reforem směřujících k národnímu usmíření a návratu Španělska do rodiny demokratických států.

Juan Carlos se narodil roku 1938 v Římě. Zemi, kde později studoval a začal vládnout, jako dítě nikdy nepoznal, a tak nemohl litovat toho, co ztratil, jako jiní exulanti a především jako jeho otec. Měl jen naději a zvědavost, nikoliv stesk. Do Španělska se po dohodě svého otce s Francem dostal až ve svých 11 letech, kdy začal chodit na školu San Isidro v Madridu, zatímco jeho rodiče žili v exilu v portugalském Estorilu. V roce 1954 se Juanův otec sešel s diktátorem Francem znovu. Na neutrální půdě, vlastně na moři, na Francově jachtě El Azor, aby dohodli, kde Juan Carlos absolvuje vysokou školu. Franco trval na tom, že to budou nejdříve vojenská studia a pak některá ze španělských univerzit. Zdůvodňoval to tím, že má-li Juan Carlos jednou vládnout Španělsku, nemůže vystudovat v cizině. V 17 letech tedy Juan Carlos nastoupil na vojenskou akademii v Zaragoze, v dalších třech letech pak prošel vojenskou námořní akademií v Pontevedře a leteckou akademií v San Javieru. Přáním jeho otce bylo, aby pokračoval na univerzitě v Salamance. Protože tam ale učil profesor Enrique Tierno Galván, umírněný levicový intelektuál a pozdější velice populární starosta Madridu, byla Salamanca zamítnuta a Juan Carlos vystudoval v Madridu.

Křest ohněm

Velmi dramatické chvíle prožil Juan Carlos 23. 2. 1981. Onoho dne, v šest hodin odpoledne vstoupil do parlamentu ve chvíli, kdy se volil nový předseda vlády, podplukovník Tejero následovaný gardisty se samopaly v rukou. Král se zrovna chystal zahrát si squash, když mu zavolali zprávu o přepadení parlamentu. Pučisté z řad vojáků doufali, že se jim tímto aktem podaří krále jako vrchního velitele ozbrojených sil zatáhnout do puče a zaštitit se jím. Ale král nenaletěl. Přestože televize byla obsazena gardisty, podařilo se mu natočit projev, v němž se postavil proti pučistům. Celá akce nakonec skončila dobře, král svým rozhodným vystoupením odvrátil možnost druhé

občanské války. Povstalci byli pokořeni a jejich velitel donucen podepsat kapitulaci, která vešla do dějin jako *Pacto del capó*, protože byla podepsána na ulici, na kapotě jednoho landroveru.

Jak je to s královským majetkem

Alfons XIII. dostával od státu plat, ze kterého však musel hradit údržbu všech královských paláců – El Oriente, El Escorial, La Granja a bezpočet dalších. Náklady byly obrovské. V exilu pak nedostávala královská rodina od španělského státu pochopitelně nic, takže Juan de Borbón byl nucen prodat některé své statky, aby měl z čeho žít. Po občanské válce se stal majetek Koruny (*Patrimonio Real*) státním.

V současnosti není král ve Španělsku sice tak dobře placený a nemá takové majetky jako například anglická královna, ale na druhé straně mnoho jeho výdajů hradí stát. Ten udělil králi, královně, princům asturskému a dvěma infantkám (královským dcerám) civilní plat, všichni platí daň z příjmů a musí odevzdat daňové přiznání. Náklady Koruny jsou podle ústavy součástí státního rozpočtu, avšak stejně jako ostatní diplomatické a re-

prezentativní služby státu je nemůže podrobně kontrolovat Nejvyšší kontrolní úřad. Pro srovnání: v roce 2006 činil rozpočet 8,048 mil. eur, v roce 2010 pak 8,896 mil. Pro rok 2011 požádala sama Casa de Su Majestad el Rey (Dům Jeho Veličerstva krále), aby se rozpočet vzhledem ke krizi nezvyšoval. Náklady na zahraniční cesty však jdou z rozpočtu ministerstva zahraničních věcí, leteckou přepravu zajišťuje vojenské letectvo.

Rodina ze Zarzuely

Ve vlastnictví státu je i palác Zarzuela, původně lovecký zámek, který nechal postavit Filip IV. v místě plném ostružiní, španělsky *zarzales*, z čehož vzniklo jeho jméno. Oficiálním sídlem panovníka je sice Královský palác v Madridu, ale jeho skutečnou rezidenci je právě Zarzuela severozápadně od metropole v oblasti zvané El Pardo. Juan Carlos zde bydlí od roku 1962, kdy se oženil s princeznou Sofií, dcerou řeckého krále Pavla I. Zajímavé je, že oba měli podobné dětství. Sofie se sice narodila v Aténách, ale krátce poté musela královská rodina kvůli nacistům Řecko opustit

K R Á L O V S K Á R O D I N A
 a princezna strávila prvních osm let svého života v Egyptě a Jižní Africe. Podle svých vlastních slov se v Zarzuele cítí Juan Carlos opravdu doma – daleko od města a hluku, bez zbytečného přepychu. Zde se konají jen ty recepce a setkání, kterým král chce dát jistý neoficiální nádech. Král všech Španělů, jak zní jeho krédo, chce žít život co nejpodobnější životu normální rodiny, v domě lidských rozměrů, kde může zapomenout na státní záležitosti. Narodily se tu všechny tři jeho děti a kromě královského páru tu žije i následník Filip se svou manželkou Letizií a jejich dvěma dcerami. Také Filip je korunním princem z masa a kostí, žádnou bytostí z jiné planety. Nebál se oženit s rozvedenou novinářkou, do svých proslovů vkládá verše a do hloubky se zajímá o životní prostředí.

Atentáty na Juana Carlose

Král Juan Carlos čelil několika pokusům o atentát, které byly vždy odhaleny tajnou službou. Většina se jich zrodila v hlavách členů baskické separatistické organizace ETA. Už na sklonku vlády Franca chtěla ETA unést Juana Carlose a jeho otce Juana

Následník trůnu princ Filip s manželkou Letizií. Foto © isifa Image Service

de Borbón, aby mohla požadovat jejich výměnu za stovku baskických politických vězňů a 25 milionů peset k tomu. Únos měl být proveden v roce 1974 v Monte Carlu, ale náhlá hospitalizace Franca způsobila, že královská rodina musela na poslední chvíli změnit prázdninové plány.

V roce 1977 objevila policie nálož umístěnou u mostu, který často přejížděl král při cestách do svého oblíbeného letního sídla, paláce Marivent v Palma de Mallorca. Roku 1980 se komando ETA pokusilo získat zbraně, aby sestřelilo královskou helikoptéru. Od té doby nelétají král s princem Filipem nikdy ve stejné helikoptéře a vedle letí vždy ještě jedna, k nerozeznání stejná i s královským znakem, aby zmátla případné teroristy.

Ve své knize Jak jsme se snažili zabít krále vypráví bývalý agent španělské informační rozvědky CESID zvaný Modrý vlk o své infiltraci do vojenské ultrapravicové skupiny, která plánovala státní převrat s cílem odstranit krále. Záměrem bylo nechat explodovat tribunu se všemi nejvyššími státními představiteli během vojenské přehlídky ve městě La Coruña 1. 6. 1985. K nejnámějším z neúspěšných pokusů došlo pak v roce 1995 v Palma de Mallorca. Tři členové ETA si pronajali apartmán pouhých 250 m od místa, kde obvykle kotvila jachta s králem na palubě. Teroristé měli k dispozici dalekonosnou pušku s teleskopickým hledáčkem. Policie je ale sledovala již několik týdnů před plánovaným atentátem a včas zakročila.

Jaká je úloha španělského krále

Nedělejme si iluze, že všichni Španělé jsou zastánci monarchie, byť konstituční a parlamentní. Nicméně pro většinu Španělů je král symbolem stability, rovnováhy a návaznosti jak v rovině politické, tak historické. Kromě reprezentativní funkce se španělský král těší mnoha pravomocím – může mít vrchní velení v případech, kdy si to situace vyžádá, vydávat v krajních situacích dekrety s platností zákona, předsedat radě ministrů, ratifikovat či vetovat zákony a vyhlásit referendum o otázkách, které by považoval za nezbytné konzultovat s národem.

Král se několikrát nechal slyšet, a v tomto duchu také vede svoji politiku, že jediným smyslem moderní monarchie je právě její nadstranickost, že král je služebníkem lidu a k jeho pravomocím nepatří podněcovat politické změny. Král Juan Carlos I. chtěl být králem všech Španělů a také se jím opravdu stal.

Zuzana Churanová

K nejnovějším hvězdám na madridské mapě tapas barů patří tržnice San Miguel

Jací jsou Madridané?

Na rozdíl od obyvatel jiných evropských měst je za Madridána považován kdokoli, kdo žije v autonomní oblasti Madrid. Ať v podhůří Sierry de Guadarrama nebo v satelitním městě Móstoles s 200 000 obyvateli, které zakrátko vyplní osmnáctikilometrovou vzdálenost od hlavního města a splyne s ním. Nikdo tu nové osadníky madridské metropole neuráží pohrdlivým výrazem „naplavenina“, ba naopak. Sami místní říkají, že Madridánem je ten, kdo tu žije a chodí si večer co večer užít do tapas baru, bez ohledu na rasu a původ.

Zeptáte-li se Španělů, kteří nežijí v Madridu, jací jsou Madridané, řeknou o nich, že jsou *chulos* (čti: *čulos*). Lépe řečeno *chulapos* v případě mužů a *chulapas* v případě žen. Volně přeloženo to znamená frajírek či fešák nebo frajerka či fešanda. Takový český, vlastně madridský furiant. Tuto charakteristiku si Madridané vysloužili v 19. stol., kdy se přece jen tak trochu frajersky vytahovali na prosté vesničany a okázale jim svoje výsady a lepší postavení dokazovali tím, že se švihácky oblékali, aby jim vytřeli zrak. Dnešní *chulapos* a *chulapas* zaplavují Madrid především na svátky patrona Madridu, svatého Isidora. Kolem 15. května se objeví v ulicích Madridu dámy všech věkových kategorií korzující

v puntíčkovaných šatech ke kotníčkům, s volánky, hedvábnou mantilou s třásněmi a bílým šátkem a karafiátem ve vlasech. A vedle nich muži dmoucí se pýchou v přiléhavých černých kalhotách, bílé košili a černé vestičce, černé či kostkované čepici, s bílým šátkem kolem krku a karafiátem v klopě. Opravdoví fešáci, a také opravdoví grandí. Po anglicku bychom řekli gentlemani.

Ptáte se, co z těch dřívějších *chulapos* a *chulapas* do dnešní doby přežilo? Madridán se rád předvádí a ukazuje. Potrpí si na dobré oblečení, dobré jídlo a hlavně na tradice. Ale pozor. *Chulo* znamená i „šibal, vtipálek“. Proto si Madridané rádi zavtipkují. Tvrdí například, že je naprostý omyl se domnívat, že jejich město nemá žádné

pláže. Vždyť přece na plážích v Benidormu či v Torrevieja jsou převážně oni. Chulo znamená také „hezký“ a každý pravý Madridan či Madridanka jsou přesvědčeni, že jsou krasavci, a nikdo jim to nevymluví.

Jak se Madridanům v jejich městě žije? Rychle a hekticky. Podle nedávné studie je Madrid třetí

město světa, kde se chodí nejrychleji. Jeho obyvatelé nezastaví ani vedrem sálající ulice v parném létě, ani siesta. Žít ve více jak tří milionovém Madridu není hračka. Ale Madridané i přesto říkají, že jejich město je chulo, krásné. Jen je třeba tu krásu objevit. Madridané si cení hlavně široké nabídky pracovních příležitostí, služeb, kultury

a možností vzdělání. Tyto přednosti přehluší i noční hluk, který je znásoben odvážením odpadků ve dvě v noci. Madrid má druhou největší hustotu obyvatel na kilometr čtvereční ze všech evropských měst, hned za Berlínem, a v tomto stavu „tělo na tělo, hlava na hlavě“ si nadměru libuje. Životní prostor, tedy ten fyzický, je tu pro chudáka Madridána neuvěřitelně malý. A co teprve v barech. Nicméně, a to je zvláštní, i přes tu tlačenci zde zůstává prostor k volnomyšlenkářství a neuťápnutému bohémství. I tyto vlastnosti patří do pojmu chulo.

Madridské metro je spíše pro cizince. Pravému Madridánovi se totiž líbí řídit auto, i když to znamená stát nekonečné fronty v zácpě. Podle ostatních Španělů to byli právě Madridané, kteří údajně vymysleli klaksony, aby se mohli pohnout v koloně aut z místa. A ta pestrost nadávek! Kam se hrabe český řidič.

Všichni Madridané nejsou stejní. Svoji roli hraje i čtvrť, v které kdo žije. La Latina, Carabanchel, Chamberí, Salamanca... jak krásně to zní. Zatímco ta první je nejstarší čtvrť, s bary a bohémským životem do noci, v Salamance nazvané podle její-

Madridské noci jsou dlouhé. Foto Turismo Madrid
Chocolateria San Ginés je neustále plná – nad ránem tu chulapos y chulapas završují šálkem čokolády
prohřaný večer, přes den přicházejí další milovníci
hustého tmavohnědého nápoje
I když Madrid leží ve vnitrozemí, ryby a dary
moře tu patří k nejoblíbenějším potravinám

ho mecenáše markýze Josého de Salamanca objevíte výstavní rezidenční čtvrť, kde žijí hrdí *castizos*, praví obyvatelé dřívější Kastilie. A co dnešní mladí Madridané? Těm spekulční boom s byty a pozemky nadělal dlouhé soužití s rodiči. Více než 69 % mladých do třiceti let se chtě nechtě musí držet rodinného hnízda. Ještě v roce 2006 to bylo pouhých 27 %, ale krize se projevila i tímto způsobem. A to přesto, že některá sdružení bytových jednotek pronajímají mladým lidem do 35 let byty se slevou.

Z Madridu přímo do nebe, říkají Madridané a mají na mysli průzračné nebe, které i přes automobilový smog zůstává čiré. Být Španělem je čest, být Madridánem je titul, říkají o sobě. Tvrdí se, že Madridané mají za každé situace a počasí čerstvé ryby, i přesto, že nemají přístup k moři. Ale tahle výsada není nejlevnější. I v tom je znát madridské furianství. I kdyby na vodu a chleba nebylo, ryby a *mariscos* budou vždycky. A jestli vám to všechno připadá přitažené za vlasy, zajděte se podívat do secesní tržnice San Miguel, kterou zakoupilo a opravilo sdružení nadšených farmářů. Projděte se mezi krámky a pokochejte se všemi těmi čerstvými dary přírody. A pak se přidejte k místním a staňte se na chvíli *madriñeos*. Dejte si sklenku vína a pár *tapas*, a užívejte života. Až skončíte, budete přesně vědět, jací jsou *chulapos* y *chulapas*!

Zuzana Churanová, foto Jaroslav Hofmann

Popsat krásu té části Staré Kastilie, která tvoří dnešní autonomní oblast Madrid, není jednoduché. Ale místem, které hovoří za všechna, je prameniště řeky Manzanares v jižním cípu pohoří Sierry de Guadarrama.

Pouhých 42 km od Madridu, mezi žulovými balvany a bloky těch nejbizarnějších tvarů, klokotá a skáče přes kameny potůček Manzanares, který pak Madridané honosně nazývají řekou, když jeho vody dotečou až do hlavního města. Čestnou stráž mu tvoří žulová skaliska, která voda, mráz a led rozkouskovaly na cucky v bláznivém tanečku přírodních živlů a vítr pak dokončil jejich práci vyhlazením hran do tvarů připomínajících helmice, psí hlavy, sfingy nebo dámské zadečky. La Pedriza, tak se tento kraj severně od Madridu oficiálně jmenuje. Žula na žule, tvrdé jako kastilským větrem a sluncem ošlehaný zarputilý španělský středověký rytíř ve zbroji. Prohánět na koni by se tu nemohl, ale dobře schovat ano. Ne nadarmo byla Pedriza v 19. stol. útočištěm banditů a potulných lapků. I když nejvyšší horou je s 2383 m Cabeza de Hierro, Železná

hlava, daleko slavnější je Cancho de los Muertos, Skalisko mrtvých. Legenda vypráví, že tak dlouho se tu prali loupežníci o krásnou dámu, kterou unesli z Madridu, až se málem pobili sami mezi sebou. Jako trest za jejich chlípné choutky se jejich vůdce rozhodl, že je osobně srazí ze skály, ale nakonec v propasti skončil s nimi a s krásnou dámou si neužil nikdo.

La Pedriza je přírodní rezervací již do roku 1930. Její žulové bloky se formovaly uvnitř země před přibližně 300 miliony lety a pak se v předlouhém procesu zvětrávání a odnosu horniny postupně odkrývaly. Rezervace je prošpikována spoustou cest a cestiček vhodných pro pěší turistiku, některé jsou i značené, jako například G-10, která protíná Pedrizu přesně v polovině. A na své si přijdou i horolezci. Pro ně je Pedriza pravým rájem a zkouškou pevných nervů. Nad hlavami jim

totiž nekrouží jen orel královský, ale také supi černí a bělohlaví.

Pokud byste se vydali do tohoto žulového moře být jen na jeden den, stojí to za to. Uvidíte něco, co ani v evropském měřítku nemá srovnání. Ale pozor. Počet aut a jejich vjezd do rezervace je omezen na 250 denně. Příjezdových cest je několik, ta nejjednodušší vede od obce Manzanares el Real. Míst, kde by se člověk v rezervaci mohl napít a najíst, je však poskrovnu. La Pedriza je opravdová přírodní rezervace bez horských hotelů a restaurací. Stojí tu pouze jedna turistická chata, spíše malé kamenné stavení, *refugio* Giner, slavnostně otevřené králem Alfonsem XIII. v roce 1916. Ale neváhejte, vezměte si s sebou sendvič *bocadillo* a vydejte se vzhůru po cestách španělských loupežníků!

Zuzana Churanová

**Rezervace La Pedriza je rájem turistů i horolezců. Foto Jaroslav Hofmann
Voda, mráz a vítr se postaraly o nejružnější podivuhodné útvary včetně hlídajícího psa. Foto Zuzana Churanová**

Kde pramení Manzanares